

Ammatillinen opettajankoulutus 60 op 2021–2022, aineistoliite
Lähdeluettelo

1. Tutkiva ja kehittävä opettaja 15 op	3
1.1. Kehittyminen ammatilliseksi opettajaksi 5 op	3
1.2. Oppimisen ja opetuksen lähtökohdat 5 op (Amkas)	4
1.3. Oppiminen työelämässä ja verkostoissa 5 op (Amkas)	5
2. Eettisesti ohjaava opettaja, opetusharjoittelu 35 op	7
2.1. Opetus- ja ohjaustoiminnan havainnointi 5 op	7
2.2. Opetus- ja ohjaustoiminta oppilaitoksissa ja yrityksissä 15 op	8
2.2.1 Vuorovaikutus	8
2.2.2 Ryhmäprosessit	10
2.2.3 Henkilökohtaistaminen	11
2.2.4 Opetussuunnitelmat	11
2.2.5 Oppimisprosessit ja -ympäristöt	12
2.2.6 Opetus- ja ohjausmenetelmät	14
2.3. Valinnainen pedagoginen painotus 5 op	15
2.3.1 Yrittäjyyspedagogiikka	15
2.3.2 Erityinen tuki	16
2.3.3 Kansainvälisyysosaaminen ja ihmisoikeuspedagogiikka	17
2.3.4 Digipedagogiikka	18
2.3.5 Taidelähtöinen pedagogiikka	19
2.3.6 Pedagoginen johtaminen	20
2.3.7 Kestävän kehityksen pedagogiikka	21
2.3.8 Omavalintainen painotus	21
2.4. Osaamisen arviointi 5 op	22
2.5. Uraohjaus 5 op	24
3. Yhteiskunnallisesti aktiivinen opettaja 10 op	26
3.1. Ammattisivistus ja työelämän muutos 5 op (Amkas)	26

3.2. [Uudistuva ammatillinen koulutus 5 op](#)

7

Ammatillisen opettajan kehittämishjelma - Aineistoliite 2021–2022

Sähköisiä julkaisuja ammatillisesta koulutuksesta

Ammatikasvatuksen aikakauskirja. <https://akakk.fi/>

Aikuiskasvatuslehti. <https://aikuiskasvatus.fi/>

Haaga-Helia eSignals (aihepiirit: ”pedagogiikka”). <https://esignals.haaga-helia.fi/>

Haaga-Helia eSignals Julkaisut: <https://julkaisut.haaga-helia.fi/>

Haaga-Helia eSignals Research (tutkimus): <https://esignals.fi/research/>

Julkaisutietoportaali Juuli: <https://www.juuli.fi/>

1. Tutkiva ja kehittävä opettaja (15 op)

1.1. Kehittyminen ammatilliseksi opettajaksi 5 op

Artikkelit

Vähäsantanen, K. (2007). Ammatillisen opettajan ammatti-identiteetti muutoksessa. Teoksessa A. Eteläpelto, K. Collin & J. Saarinen (toim.), *Työ, identiteetti ja oppiminen*. (ss. 156-176). Helsinki: WSOY.

Ammattikirjallisuus

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2015). *Tutki ja kirjoita*. (20. painos). Tammi

Blogit

Saranpää, M. (2019). *Opettajat ja asenteet*. Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.haagahelia.fi/2019/01/30/opettajat-ja-asenteet/>

Kirjallisuus

Heinilä, H., Holmlund-Norrén, C., Kilja, P., Niskanen, A., Raudasoja, A., Tapani, A. & Turunen, K. (2018). *Rohkeasti uudistumaan! Opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamistarpeet -raportti*. Parasta osaamista verkostohanke 3/2018.

<https://blogit.gradia.fi/parastatestia/wpcontent/uploads/sites/20/2018/03/Rohkeasti-uudistumaan-osaamistarveselvitysten-raportti-3.2018.pdf>

Koski-Heikkinen, A. (2013). *Ammatillisen opettajan identiteetti ja auktoriteetti*. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta (erityisesti ss. 153-159).

[https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61682/Koski-Heikkinen ActaE%20138.pdf?sequence=2](https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61682/Koski-Heikkinen_ActaE%20138.pdf?sequence=2)

Kourus, K. & Vainio, K. (2014). *Ihmisoikeudet yritystoiminnassa*. Ihmisoikeuskeskus.

http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/1341478/ihmisoikeudet_yritystoim_FINAL.pdf

Opetushallitus. (2019). *MUKANA – Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella*.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/mukana_tasaarvo_ja_yhdenvertaisuustyö_toisella_asteella.pdf

Seta Ry. (2013). *Älä oleta - Normit nurin! -opas*. Seta-julkaisu 22.

<https://www.gloaalikasvatus.fi/vinkit/ala-oletat-normit-nurin-opas>

Podcastit ja videot

Alanko-Turunen, M. & Pasanen, H. (2015). *Verme - vertaisryhmämentorointi*. Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu. <https://www.youtube.com/watch?v=WSnwNOWYUUo>

Saranpää, M. (2017). *Opettajan osaamisen arvioinnin etiikkaa ja filosofiaa kahdessa osassa*. Osa 1. Haaga-Helia ammatillinen opettajakorkeakoulu. <https://youtu.be/oECifYjgFTU>

Saranpää, M. (2017). *Opettajan osaamisen arvioinnin etiikkaa ja filosofiaa kahdessa osassa*. Osa 2. Haaga-Helia ammatillinen opettajakorkeakoulu. <https://youtu.be/2WQ5kh0Zx2s>

Verkkomateriaali

Ihmisoikeuskeskus. (2014). *Mitä ihmisoikeudet ovat?*
<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/4357041/IOK-mita-ihmisoikeudet-suomi-2016-DIGI.pdf>

Ihmisoikeusliitto. (2021). *Ihmisoikeudet-sivusto*. <http://www.ihmisoikeudet.net>

OAJ. (2020). *Opettajan ammattietiikka ja eettiset periaatteet*. <https://www.oaj.fi/arjessa/opetustyon-eettiset-periaatteet/opettajan-arvot-ja-eettiset-periaatteet/>

1.2. Oppimisen ja opetuksen lähtökohdat 5 op

Artikkelit

Värri, V-M. (2007). Kasvatusfilosofian tärkein tehtävä. *niin & näin*, 1/07, ss. 70-73.
<https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn071-16.pdf>

Holma, K. & Hyytinen, H. (2015). Filosofian ja empirian dialogi: normatiiviset ja deskriptiiviset ulottuvuudet kasvatustutkimuksessa. *Kasvatus*, 46 (3), ss. 220–232.

Korhonen, Vesa. (2006). Ohjaus ja opiskelu verkossa – Tarkastelussa ryhmän vuorovaikutus verkkoyhteisössä. *Kasvatus*, 37 (3), ss. 236–248.

Kähäri, K., Väisänen, A-M., Laurinen, L. & Marttunen, M. (2011). Opiskelijoiden vuorovaikutuksen tukeminen verkko-oppimisympäristössä. *Kasvatus*, 42(4), ss. 337–350.

Saari, A. & Harni, E. (2014). Kyyhky ja opetuskone: inhimillisen ja ei-inhimillisen yhteenliittymiä B.F. Skinnerin behaviorismissa. *Kasvatus & Aika*, 9(1), 41–55.

Saari, A. (2016). Elinikäinen oppiminen ja yksilöivä valta. *Aikuiskasvatus*, 36(1), ss. 4–13.

Tapani, A. & Salonen, A. (2019). Myönteisten oppimiskokemusten tekijät ja uudistuva opettajuus ammatillisessa koulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 21(2), ss. 42–57.
<https://akakk.fi/wpcontent/uploads/AKAKK-2.19-Tapani-et-al.pdf>

Tapper, J. & Ratinen, I. (2018). Systeminen oppimissykli eheyttävän opetuksen tietokäsityksen mallina. *Kasvatus*, 49(1), 47–61.

Teräs, M., Poikela, P. & Lahtela, M. (2013). Avattaren avulla ammatillaiseksi? Simultaaniovälitteinen oppiminen terveysalalla. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 15(3), 66–80.

Kirjallisuus

Hakkarainen, K., Lonka, K. & Lipponen, L. (2004 tai uudempi painos). *Tutkiva oppiminen: järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä*. Helsinki: WSOY.

Engeström, Y (2007). *Perustietoa opetuksesta*. Helsingin yliopisto.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/3665/engestr%c3%b6m1-175.pdf?sequence=2>

Lonka, K. (2015). *Oivaltava oppiminen*. Helsinki: Otava.

Säljö, R. (2004). *Oppimiskäytännöt: Sosiokulttuurinen näkökulma*. Helsinki: WSOY.

Rinne, R., Kivirauma, J. & Lehtinen, E. 2004 tai myöhempi painos. *Johdatus kasvatustieteisiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tynjälä, P. 1999. *Oppiminen tiedonrakentamisena*. Tampere: Kirjayhtymä.

Podcastit ja videot

OAMK. (2015, 28.1). *Resurssivideot: Aktivoivat työtavat*. Oulun Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

https://www.youtube.com/watch?v=5_NgJVBouNI&t=3s

OAMK. (2015, 28.1). *Läpikäymisen pedagogiikka*. Oulun Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

<https://www.youtube.com/watch?v=BSxZZthxpKo&t=5s>

1.3. Oppiminen työelämässä ja verkostoissa 5 op

Artikkelit

Tynjälä, P. (2007). Integratiivinen pedagogiikka osaamisen kehittämisessä. Teoksessa H. Kotila, A. Mutanen, M.V. Volanen (toim.), *Taidon tieto* (ss. 11-36). Edita.

Blogit

Mäki, K. (2018). *Ovatko oppilaitosheimot johtamistyön määrittäjiä?* Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/ovatko-oppilaitosheimot-johtamistyon-maarittajia/#077f4509>

Kirjallisuus

Arnkil, T.E. & Seikkula, J. (2009). Dialoginen verkostotyö. *Teema / Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL):2.* <https://www.julkari.fi/handle/10024/79883>

Carina Savander-Ranne, C. Juha Lindfors, J. Pasi Lankinen, P. & Leila Lintula, L. (2013).

Kehittyvät oppimisympäristöt. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja, TAITO-työelämäkirjat 5/2013. [https://www.metropolia.fi/sites/default/files/publication/2019-](https://www.metropolia.fi/sites/default/files/publication/2019-11/2013_Savander_ranne_Lindfors_Lankinen_Lintula_Kehittyvat_oppimisymparistot_TAITO5.pdf)

[11/2013 Savander ranne Lindfors Lankinen Lintula Kehittyvat oppimisymparistot TAITO5.pdf](https://www.metropolia.fi/sites/default/files/publication/2019-11/2013_Savander_ranne_Lindfors_Lankinen_Lintula_Kehittyvat_oppimisymparistot_TAITO5.pdf)

- Dufva, M. Halonen, M., Kari, M., Koivisto, T., Koivisto, R. & Myllyoja, J. (2017). Kohti jaettua ymmärrystä työn tulevaisuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 33/2017. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=18301>
- Hakkarainen, K., Lallimo, J. & Toikka, S. (2012). Kollektiivinen asiantuntijuus ja jaetut tietokäytännöt. Aikuiskasvatus 32(4), 246 – 256. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/94003>
- Helakorpi, S. (2017). Tiimit ja parviäly. Verkkosivu. <https://sites.google.com/site/tiimitjajaettusaaminen/>
- Hökkä, P. Paloniemi, S. Vähäsantanen, K. Sanna Herranen, S. Manninen, M. & Eteläpelto, A. (2014). Ammatillisen toimijuuden ja työssä oppimisen vahvistaminen – Luovia voimavaroja työhön! Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44975/978-951-39-6020-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Janhonen, M. Toivanen, M. Eskelinen, K. Heikkilä, H. & Järvensivu, A. (2015). Rajoja rikkova työ. Kohti sujuvia toimintakäytäntöjä verkostoituvassa ja lohkoutuvassa työssä. Työterveyslaitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/132191>
- Kotila, H., Mäki, K., Vanhanen-Nuutinen, L., Moisio, A., Pettersson, A. & Aura, P. (2016). Opi työssä -uusia toimintamalleja opintojen aikaisen työn opinnollistamiseen. Haaga-Helian julkaisut 6/2016. http://www.e-julkaisu.fi/haaga-helia/opi_tyossa/mobile.html#pid=1
- Kupias, P. & Peltola, R. (2019). Oppiminen työssä. Gaudeamus.
- Lehtonen, E., Rintala, H., Pylväs, L., & Nokelainen, P. (2018) Ammatillisten opettajien näkemyksiä opettajantyössä tarvittavasta kompetenssista ja työelämäyhteistyöstä. Ammatikasvatuksen aikakauskirja, 20(4), 10-26. <https://journal.fi/akakk/article/view/84558>
- Lehtonen, P. (2014). Koulutuksen järjestäjien ja työelämäedustajien yhteistyö sosiaali- ja terveysalalla. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95226/978-951-44-9430-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mäki, K. (toim.) (2020). Oppiva asiantuntija vai asiantuntijaksi opiskeleva? Korkeakouluopiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittäminen. Haaga-Helian julkaisut 10/2020. Helsinki. <https://www.haaga-helia.fi/sites/default/files/file/2020-12/oppiva-asiantuntija-web.pdf>
- Ohjaan.fi-verkkosivusto: Työpaikalla oppimisen hyvät käytännöt. <https://ohjaan.fi/>
- Opi työssä. Uusia malleja opintojen aikaisen työn opinnollistamiseen. Haaga-Helia 2016. <https://www.theseus.fi/handle/10024/132961>
- Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. (2014). Kehittämistyön menetelmät. Sanomapro.

Peltomäki, M. & Silvennoinen, H. (2003). Työssäoppimisen pedagogiset mallit ammatillisessa peruskoulutuksessa OPH 2003. s. 13-35. <https://docplayer.fi/16321971-Mikko-peltomaki-ja-heikki-silvennoinen-tyossaoppimisen-pedagogiset-mallit-ammattillisessa-peruskoulutuksessa.html> (Huom! artikkeli sisältää ammatilliselta toiselta asteelta poistuneita käsitteitä, mutta työpaikalla tapahtuvan osaamisen pedagogiset jäsennykset ovat edelleen perusteltuja)

Riikonen, S. & Turja, H-K (toim.) (2019). Töissä täällä - Näkökulmia maahanmuuttajien työllistymiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 81. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2019/09/toissa-taalla-nakokulmia-maahanmuuttajien-tyollistymiseen.pdf>

Karttunen, J. & Seppänen, H. Työelämässä oppimisen vastavuoroista toimintaa kehittämässä (2020). Teoksessa *Tulevaisuuden opettajuus*. Risku, P., Laitinen-Väänänen, S., Ojala, A-L., Tiihonen, A-K. & Torvinen, H. (toim). Tulevaisuuden opettajuus. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/344999>

Ruokolampi, V. (2015). Kehittävästä dialogista Kehittävään vuoropuheluun. Henkilöstön osaamiskartoitus ja kehityskeskustelujärjestelmän konseptointi Hyvinkään kaupungilla. YAMK-opinnäyte, Haaga-Helia. <http://docplayer.fi/45730572-Kehittavasta-dialogista-kehittavaan-vuoropuheluun-henkilostonosaamiskartoitus-ja-kehityskeskustelujarjestelman-konseptointi-hyvinkaan-kaupungilla.html>

Podcastit ja videot

Integratiivinen pedagogiikka, Päivi Tynjälä, Itä-Suome1.n yliopisto. <https://sites.uef.fi/flippaus/taydentava-nakokulma/integratiivinen-pedagogiikka/>

Kimmo Mäki: Opettajaheimot ja työn tulkinnat. <https://connect.funet.fi/p9p5ivd8flc/> .Jos linkki ei aukea, kopioi linkki Google tai Explore www-selaimeseesi. Fire Foxin kanssa joskus ongelmia! Nauhoitteen katsomiseen tarvitset ilmaisen Adobe Connect desktop application.

Kimmo Mäen luennon diat. <https://hhmoodle.haaga-helia.fi/pluginfile.php/1147477/course/section/220053/Kimmon%20diat%20%281%29.pdf>

2. Eettisesti ohjaava opettaja, opetusharjoittelu (35 op)

2.1. Opetuksen ja ohjaamisen havainnointi eri toimintaympäristöissä 10 op

Artikkelit

Airila, A., Mattila-Holappa, P., Kurki, A.-L., & Nykänen, M. (2019). Työelämässä oppiminen, ohjaus ja oppilaitosyhteistyö työpaikkojen näkökulmasta. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 21(2), ss. 24–41. <https://akakk.fi/wp-content/uploads/AKAKK-2.19-Airila-et-al.pdf>

Lehtonen, E., Rintala, H., Pylväs, L., & Nokelainen, P. (2018) Ammatillisten opettajien näkemyksiä opettajantyössä tarvittavasta kompetenssista ja työelämäyhteistyöstä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(4), ss. 10-26. <https://journal.fi/akakk/article/view/84558>

Pyykkönen, M., Kumpulainen, K., & Vierimaa, S. (2019). Työn muutoksen haasteet kulttuurialan korkeakoulutuksen työelämäpedagogiikalle. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 21(4), ss. 45–61. <https://journal.fi/akakk/article/view/89251>

Raudasoja, A. (2019). Ammattikorkeakoulujen työelämäyhteistyön kehittäminen työelämän näkökulmasta.

HAMK *Unlimited Journal*. <https://unlimited.hamk.fi/ammattillinen-osaaminen-jaopetus/ammattikorkeakoulujen-tyoelamayhteistyon-kehittaminen/#.YBfiTOdS82w>

Raudasoja, A. (2018). Ammatillisen koulutuksen työelämäyhteistyössä tapahtuu. Teoksessa H. Kukkonen & A. Raudasoja (toim.), *Osaaminen esiin*. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja A, ss. 64-74.

<https://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/A/23-Osaaminen-esiin.pdf>

Turunen, H. (2020). Työelämälähtöisyyden ketterää kehittämistä. *UAS Journal*, 4/2020.

<https://uasjournal.fi/4-2020/tyoelamalahtoisuus/>

Kirjallisuus

Hökkä, P., Paloniemi, S., Vähäsantanen, K., Herranen, S., Manninen, M. & Eteläpelto, A. (2014). *Ammatillisen toimijuuden ja työssä oppimisen vahvistaminen - Luovia voimavaroja työhön!* Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44975/978-951-39-6020-9.pdf?sequence=1>

Janhonen, M., Toivanen, M., Eskelinen, K., Heikkilä, H. & Anu Järvensivu, A. (2015). Rajoja rikkova työ - Kohti sujuvia toimintakäytäntöjä verkostoituvassa ja lohkoutuvassa työssä. Työterveyslaitos.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132191/Rajoja_rikkova_ty%c3%b6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kotila, H. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.). (2019). *Työn ja oppimisen liitto. Toteemi-hankkeen uusia innovaatioita*. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267682/hh_toteemi_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kotimäki E., Haapakoski, P. & Mäntykangas, U. (toim.) (2019). *Osaamisen kehittämisen suuntia -Yhdessä tekemällä ja johtamalla osaamisen huipulle*. Oulun ammattikorkeakoulu.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/261247/Osaamisen_kehittamisen_suuntia.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Kupias, P. & Peltola, R. (2019). *Oppiminen työssä*. Gaudeamus.

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. (2014). *Kehittämistyön menetelmät*. Sanomapro.

Verkkomateriaali

Peda.net. (2021). *Informaali oppiminen*. Oppijat-hanke.
<https://peda.net/hankkeet/oppijat/ovo/lahtokohdat/informaali>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). *Jatkuva oppiminen*. <https://minedu.fi/jatkuva-oppiminen>

2.2. Opetus- ja ohjaustoiminta oppilaitoksissa ja yrityksissä 15 op

2.2.1 Vuorovaikutus

Artikkelit

Andersen, L. K. & Ruohotie-Lyhty, M. (2019). Mitä on kielitietoisuus ja miten se näkyy koulussa? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskuntamaaliskuu-2019/mita-on-kielitietoisuus-ja-miten-se-nakyy-koulussa>

Gerlander, M. & Isotalus, P. (2010). Professionaalisten viestintäsuhteiden ääriiivoja. *Puhe ja kieli*, 30(1), ss. 3–19. <https://journal.fi/pk/article/view/4659/4376>

Kostiainen, E. & Gerlander, M. (2009). Vuorovaikutus opettajaksi opiskelevien asiantuntijuudessa. Teoksessa T., Valkonen, P. Isotalus, M. Siitonen & M. Valo (toim.) Prologi. *Puheviestinnän vuosikirja, 2009*, ss. 6-25.
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/22821/Prologi2009_625_Kostiainen_Gerlander.pdf?sequence=1

Poikkeus, A.-M., Lerkkanen, M.-K. & Rasku-Puttonen, H. (2013). Ohjausvuorovaikutus – tunteita, organisointia ja oppimisen tukea. Teoksessa P. Jääskelä, U. Klemola, M-K. Lerkkanen, A-M. Poikkeus, H. Rasku-Puttonen & A. Eteläpelto (toim.), *Yhdessä parempaa pedagogiikkaa - Interaktiivisuus opetuksessa ja oppimisessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, ss. 115-123.
<https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2013/D108.pdf>

Valkonen, L., Tyrväinen, H., Uotinen, S. (2020). Luottamuksen rakentuminen verkko-opiskelussa. *Kasvatus*, 51(1), ss 21-37.

Vuorovaikutuksen osaamisen osoittamisen tukisivusto <http://bit.ly/vrktukisivusto>

Blogit

Kaukinen, R. (2020). *Millainen tieto ja sen äärelle ohjaaminen tukee opiskelijaa?* Haaga-Helia eSignals.
<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/millainen-tieto-ja-sen-aarelle-ohjaaminen-tukeeopiskelijaa/#077f4509>

Kaukinen, R. (2020). *Opettajan tukea antavan vuorovaikutuksen tarkastelua opettajan ja opiskelijan välisessä vuorovaikutussuhteessa*. Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/opettajan-tukea-antavan-vuorovaikutusosaamisen-tarkasteluaopettajan-ja-opiskelijan-valisessa-vuorovaikutussuhteessa/#077f4509>

Kaukinen, R. (2020). *Opettajan ja opiskelijan suhde on täynnä jännitteitä - opettajan vuorovaikutustaidot voivat ratkaista tilanteen*. Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/opettajan-jaopiskelijan-suhde-on-taynna-jannitteita-opettajan-vuorovaikutustaidot-voivat-ratkaista-tilanteen/#077f4509>

Saranpää, M. (2019). *Opettajat ja asenteet*. Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/opettajat-ja-asenteet/#077f4509>

Saranpää, M. (2020). *Dialogisen tilan rakentaminen*. Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/dialogisen-tilanteen-rakentaminen/#077f4509>

Kirjallisuus

Isacsson A., Raatikainen E. & Ekström, M. (2019). *Tuhannet tunteet – opiskelijoiden tunnekokemukset korkeakoulussa*. Haaga-Helia julkaisut.

<https://julkaisut.haaga-helia.fi/tuhannet-tunteet-opiskelijoidentunnekokemukset-kekeakoulussa/>

Vehviläinen, S. (2020). *Ohjauksen orientaatiot ja dilemmat*. eNorssi.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vehvilainen-2020_ohjauksen-orientaatiot-ja-dilemmat.pdf

Podcastit ja videot

Mäki, K. (2020, 24.8). *Korkeakoulupedagogiikka*. <https://www.youtube.com/watch?v=SFbpl-f2E7o&t=85s>

OAMK. (2015, 28.1). *Opiskelijasta välittäminen*. <https://www.youtube.com/watch?v=Fsv05E4QW8o>

Tyrväinen, H, Uotinen, S. & Valkonen, L. (2018, 11.4). *eAMK webinaari: Verkossa - läsnä vai paikalla*.

<https://www.youtube.com/watch?v=5ap2ONDfrS8&t=1419s>

Vehviläinen, S. (2017, 25.9). *Ohjauksen onnistumisen avaintekijät*.

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=qRpMP1rfkhI>

Vehviläinen, S. (2020, 4.6). *Johdanto: Ohjausvuorovaikutus tarkastelun kohteena*. Avoin etäluento 6/2020.

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=h37iO7nV_Hw

2.2.2 Ryhmäprosessit

Artikkelit

Hein, I. & Kaukinen, R. (2019). Osallisuus oppimisessa ja opettamisessa. Teoksessa H. Kotila (toim.), *Ammatilliseksi opettajaksi*. Haaga-Helian julkaisuja 10/2019. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, ss. 74-80.
<http://www.e-julkaisu.fi/haaga-helia/ammattilliseksi-opettajaksi/mobile.html#pid=74>

Koivuluhta, M. & Puhakka, H. (2015). Ryhmäohjaus opiskelijoiden toimijuuden edellytysten kehittäjänä. Teoksessa P.A. Kauppila, J. Silvonen & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.), *Toimijuus, ohjaus ja elämäntulkku*. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, ss. 69-87.
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/15099/urn_isbn_978-952-61-1747-8.pdf?sequence=1

Blogit

Kaukinen, R. & Ryökkynen, S. (2019). *Opiskelija kaipaa vuorovaikutusta ja tarvitsee yhteisön*. Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/opiskelija-kaipaa-vuorovaikutusta-ja-tarvitsee-yhteison/#e327409>

Kirjallisuus

Kopakkala, A. (2005). *Porukka, jengi, tiimi: ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen*. Helsinki: Edita.

Nivala, E. & Rynnänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Helsinki, Gaudeamus.

Podcastit ja videot

Rautama, A. (2020, 28.8.). *Orientaatio ryhmän vuorovaikutusuhteiden tarkasteluun*. Oppijan oikeus -opettajan taito -hanke.

https://video.haagahelia.fi/media/Orientaatio+ryhm%C3%A4n+vuorovaikutusuhteiden+tarkasteluun/0_s_y383ge3

Vehviläinen, S. (2020, 22.8.). *Ryhmä ohjauksessa*. Uraohjauksen ERKO II 2020 – 2021.

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=CPKwm9TaMrc>

2.2.3 Henkilökohtaistaminen

Artikkelit

Nokelainen, P. (2019). Kohti itseohjautuvaa oppimista ammatillisessa koulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 21(1), ss. 4-11. <https://akakk.fi/wp-content/uploads/AKAKK.-1.2019-paakirjoitus.pdf>

Blogit

Saranpää, M. (2018). *Oppimisen osana – minkälainen koulutus edistää osallisuutta?* <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/oppimisen-osana-minkalainen-koulutus-edistaaosallisuutta/#c1d667a2>

Verkkomateriaali

JAMK. (2021). *Elinikäisen ohjauksen verkkolehti*. JAMK Verkkolehdet. <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/>

Opetushallitus. (2018). *Henkilökohtaistamisen toimintamallin kuvaukset*. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/5658915>

Opetushallitus. (2020). *Henkilökohtaistaminen*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ajatukset/henkilokohtaistaminen>

2.2.4 Opetussuunnitelmat

Verkkomateriaali

Laurea AMK. (2020). *Opetussuunnitelma*. <https://ops.laurea.fi/>

Metropolia AMK. (2020). *Opetussuunnitelmat*. <https://opinto-opas.metropolia.fi/>

Oikeusministeriö. (2017). *Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017*. Finlex, Edita Publishing Oy. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531>

Oikeusministeriö. (2017). *Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017*. Finlex, Edita Publishing Oy. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170673>

Oikeusministeriö. (2014). *Ammattikorkeakoululaki*. Finlex, Edita Publishing Oy. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140932>

Oikeusministeriö. (2014). *Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista*. Finlex, Edita Publishing Oy. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141129>

Opetushallitus. (2020). *Ammatillinen koulutus, tutkintojen perusteet*.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/selaus/kooste/ammatillinenkoulutus?hakutyyppe=perusteet>

2.2.5 Oppimisprosessit ja -ympäristöt

Artikkelit

Alanko-Turunen, M. & Pasanen, H. (2012). Verme ammatillisen opettajan tukena muutosten kentällä. Teoksessa H.L.T. Heikkinen, H. Jokinen, I. Markkanen & P. Tynjälä (toim.), *Osaaminen jakoon. Vertaisryhmämentorointi opetuslalla*. Jyväskylä: PS- kustannus, ss. 173 - 187.

Heikkinen, H.L.T., Tynjälä, P. & Jokinen, H. (2012): Vermeen teoreettiset perusteet ja toimintaperiaatteet. Teoksessa H.L.T. Heikkinen, H. Jokinen, I. Markkanen & I. Tynjälä, P. (toim.) *Osaaminen jakoon. Vertaisryhmämentorointi opetuslalla*. Jyväskylä: PS- kustannus, ss. 45-85.

Jyrhämä, R. & Syrjäläinen, E. (2009). Ohjaussuhde, ohjaajan roolit ja pedagoginen ajattelu opetusharjoittelussa. *Kasvatus*, 40(5), 417-431.

Mäki, K., Niinistö-Sivuranta, S. & Vanhanen-Nuutinen, L. (2019). Työ ja korkeakoulu.

Yliopistopedagogiikka, 1/2019. <https://lehti.yliopistopedagogiikka.fi/2019/02/01/tyo-ja-korkeakoulu/>

Blogit

Mäki, K. (2018). *Ammattikorkeakoulupedagogiikan evoluution matkassa*. Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.haaga-helia.fi/2018/02/22/ammattikorkeakoulupedagogiikan-evoluution-matkassa/>

Mäki, K. (2018). *Ammattikorkeakoulupedagogiikka ja TKI – nihkeä vai toimiva liitto?* Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.haaga-helia.fi/2018/04/10/ammattikorkeakoulupedagogiikka-ja-tki-nihkea-vai-toimiva-liitto/>

Saranpää, Mika (2018): *Opettajat ohjaajina – mitä se voisi tarkoittaa?* Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/opettajat-ohjaajina>

Virtanen, M. (2020). *Oppimista muotoilemassa*. Metropolia AMK. <https://blogit.metropolia.fi/hiilta-jatimanttia/2020/02/12/oppimista-muotoilemassa-1-3/>

Virtanen, M. (2020). *Hyvä opettaja omien palveluidensa muotoilijana*. Metropolia AMK.

<https://blogit.metropolia.fi/hiilta-ja-timanttia/2020/04/02/hyva-opettaja-omien-palveluidensa-muotoilija-2-3/>

Virtanen, M. (2020). *Tulevaisuuden osaamistarpeita muotoilemassa*. Metropolia AMK.

<https://blogit.metropolia.fi/hiilta-ja-timanttia/2020/09/14/tulevaisuuden-osaamistarpeita-muotoilemassa-3-3/>

Kirjallisuus

- Hyppönen, O. & Lindén, S. (2009). *Opettajan käsikirja*. Teknillisen korkeakoulun Opetuksen ja opiskelun tuen julkaisuja 4/2009. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/4670>
- Jokinen, J., Lähteenmäki, L. & Nokelainen, P. (2009). Työssäoppimisen lumo. *Tiivistelmä toisen asteen ammatillisen sekä ammatillisen korkea-asteen koulutuksen ja työelämän yhteistyön metatutkimuksesta*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:10
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78867/opm10.pdf?sequence=1>
- Kullaslahti, J. & Yli-Kauppila, A. (2014). *Osaamisperustaisuudesta tekoihin*. Turun yliopisto.
http://ospe.utu.fi/materiaalit/Osaamisperustaisuudesta_tekoihin.pdf
- Kunnari, I. (2019). *Teachers changing higher education from coping with change to embracing change*. Helsinki Studies in Education, number 34. Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/248073/TEACHERS.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kupias, P. (2019). Toimijuus työssä. *Tukena työnohjaus, coaching, mentorointi ja fasilitointi*. Helsingin yliopisto. Koulutus- ja kehittämispalvelut. https://hyplus.helsinki.fi/wp-content/uploads/2019/09/paivi_kupias_toimijuus_tyossa_tukena_tyonohjaus_coaching_mentorointi_fasilitointi_web.pdf
- Lindblom-Ylänne, S, Nevgi, A. Horppu, R. & Iivanainen, A. (2007). *Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja*. WSOYpro.
- Marstio, T. (2020). *Verkko-opinnon muotoilu. Käsikirja*. Laurea julkaisut 134.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/333810/Laurea%20Julkaisut%20134.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Marstio, Tuija (toim). (2021). *Pedagogista uudistumista oppimisen muotoilun avulla*. Laurea julkaisut 173.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-621-1>
- Metso, S. (2014). A multimethod examination of contributors to successful on-the-job learning for vocational students. [Väitöskirja, Lappeenranta University of Technology] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952265-713-8>
- Vehviläinen, S. (2015). *Ohjaustyön opas*. Gaudeamus.

Verkkomateriaali

- Haaga-Helia. (2020). KOPEDA-verstas. Korkeakoulupedagogiikkaa. <http://blogit.haaga-helia.fi/amkpeda/>
- Laurea AMK. (2020). *ABC Oppimisen muotoilu ja Laurean ABC-kortit*.
<https://www.laurea.fi/koulutus/pedagogisia-innovaatioita/abc-oppimismuotoilu/>
- Opetushallitus. (2021). *Parasta osaamista -hankkeen verkkosivusto*.
https://blogit.gradia.fi/parasta_osaamista/

2.2.6 Opetus- ja ohjausmenetelmät

Artikkelit

Leiman, M. (2015). Dialoginen ohjaus. Teoksessa P.A. Kauppila, J. Silvonen & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.), *Toimijuus, ohjaus ja elämäkulku*. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities, and Theology. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, ss. 57 – 68.

Kirjallisuus

Heinilä, H., Honkanen, E., Pitkänen, K. & Wredfors, M. (2020). *Saanko näyttää maailmani sinulle. Oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla*. Oppimisen taika -hankkeen julkaisuja.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345274/Saanko_nayttaa_maailmani_sinulle_valokuvat_y_okir_ja.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hemminki, M., Leppänen, M. & Valovirta, T. (2013) *Innostu ja onnistu opetuksessa*. Aalto-yliopiston julkaisusarja 15/2013.

<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/11856/isbn9789526054841.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. (2016). *Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi*. PS-kustannus.

Kupias, P., Peltola, R. & Saloranta, P. (2013). *Onnistu Palautteessa*. Helsinki: WSOYpro OY.

Kurki, L. & Tomperi, T. (2011). *Väittely opetusmenetelmänä. Kriittinen ajattelu, argumentaatio ja retoriikka käytännössä*. niin & näin. Tampere.

Honkanen, E. & Nuutila, L. (toim.). (2018). *Ammatillisia opintoja yksilöllisesti. Kokemuksia ohjauksesta ja ammattilaisten yhteistyöstä*. Haaga-Helian julkaisut 3/2018. <http://www.e-julkaisu.fi/haagahelia/amatillisia-opintoja-yksilollisesti/>

Leskinen, E. (2016). *Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön*. PSKustannus.

Mykrä, T. & Hätönen, H. (2008). *Opas opetusmenetelmistä*. Educa instituutti. Helsinki Nummi, P. (2007). *Fasilitaattorin käsikirja*. Helsinki: Edita.

Pruuki, L. (2008). *Ilo opettaa. Tietoa, taitoa ja työkaluja*. Edita.

Repo-Kaarento, S. (2007). *Innostu ryhmästä. Miten ohjaan oppivaa yhteisöä?* Kansanvalistusseura.

Timonen, P. (2018). *Toimiva webinaari*. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

<https://www.humak.fi/wpcontent/uploads/2018/03/paivi-timonen-toimiva-webinaari-humanistinen-ammattikorkeakoulu-2018.pdf> Vehviläinen, S. (2014). *Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus.

Verkkomateriaali

Valmentaja-akatemia. (2019). Webinaari: Tehokas tapa hankkia uusia asiakkaita, opettaa asioita ja tehdä myyntiä. <http://www.valmentaja-akatemia.fi/webinaari/>

2.3. Valinnainen pedagoginen painotus 5 op

2.3.1 Yrittäjyyspedagogiikka

Kirjallisuus

Bacigalupo, K., Punie & Van den brande, L. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. European Commission. <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technicalresearch-reports/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework>

Huusko, M. Vettenniemi, J., Hievanen, R., Tuurnas, A., Hietala, R., Kolhinen, J. & Ruskovaara, E. (2018) *Yrittämään oppii yrittämällä – Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa -arviointi*. Karvi julkaisu 25/2018: <https://karvi.fi/publication/yrittamaan-oppii-yrittamalla-yrittajyys-ammattillisessakoulutuksessa-ja-korkeakouluissa-arviointi-2/>

OKM. (2017) *Yrittäjyyskoulutus ja –kasvatus. Yrittäjyyslinjaukset koulutukseen –kooste 2017*. <https://minedu.fi/yrittajyyskoulutus-ja-kasvatus>

Potinkara, H. (2019). Uskalla innostua. Opettajan opas yrittäjyysosaamiseen. Suomen Yrittäjät. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_opettajan_opas_yrittajyysosaamiseen.pdf

Suomen Yrittäjät. (2020). Opettajan opas yrittäjyyspedagogiikkaan. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_opettajan_opas_yrittajyyspedagogiikkaan_a4.pdf

Podcastit ja videot

Kiikeri, P. & Potinkara, H. (2021). *Yrittäjyyspedagogiikan äärellä: jakso 1 - Mitä on yrittäjyyspedagogiikka?* Haaga-Helia eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/yrittajyyspedagogiikan-aarella-jakso1/#959129fa>

Kiikeri, P. & Potinkara, H. (2021). Yrittäjyyspedagogiikkaa visualistien silmin. Jakso 2. Haaga-Helia eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/yrittajyyspedagogiikan-aarella-jakso-2/#883a1c39>

Kiikeri, P. & Potinkara, H. (2021). Mercurian joulumyyjäiset. Jakso 3. Haaga-Helia eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/yrittajyyspedagogiikan-aarella-jakso-3/#883a1c39>

Kiikeri, P. & Potinkara, H. (2021). Yrittäjyyspedagogiikan äärellä: jakso 4. Haaga-Helia eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/yrittajyyspedagogiikan-aarella-jakso-4/#959129fa>

Kiikeri, P. & Potinkara, H. (2021). Yrittäjyystaitojen kehittyminen Pop Up -kahvilassa. Jakso 5. Haaga-Helia eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/yrittajyyspedagogiikan-aarella-jakso-5/#883a1c39>

Kiikeri, P. & Potinkara, H. (2021). Yrittäjyystaitojen kehittäminen junamatkalla. Jakso 6. Haaga-Helia eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/yrittajyyspedagogiikan-aarella-jakso-6/#883a1c39>
Verkkomateriaali

Arene. (2018). Yrittäjyysuositukset korkeakouluille.
<http://www.arene.fi/julkaisut/raportit/arenenyrittajyysuositukset/>

Nuori yrittäjyys Ry. (2021). Vuosi yrittäjänä. <https://vuosiyrittajana.fi/>

Suomen Yrittäjät. (2021). Yrittäjyysmateriaalia -opettajille.
<https://www.yrittajat.fi/yrittajat/yrittajyysmateriaalia-opettajille>

Yes Ry. (2021) Yes – verkoston materiaalit. <https://yesverkosto.fi/materiaalit>

Yksityisyrittäjien säätiö. (2021). *Tralla yrittäjyyskasvatusportaali*. <https://tralla.fi/>

2.3.2 Erityinen tuki

Artikkelit

Honkanen, E., Kangasaho, M. & Nuutila, L. (2019). Erityisen tuen muodot ja mahdollisuudet ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa H. Kotila (toim.), *Ammatilliseksi opettajaksi*. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. ss. 100-109.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267681/ammattilliseksiopettajaksi.pdf?sequence=1&isAlllow ed=y>

Kirjallisuus

Villa, T., Vuorio, N. & Boltar, L. (toim.) (2018). *Ohjaajan opas sujuvamman opiskelun tukemiseen*. Kuntoutussäätiö. <https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2018/10/VANU-OHJAAJIEN-OPASKUNTOUTUSSAATIO.pdf>

Villa, T., Vuorio, N. & Boltar, L. (toim.) (2018). *Opas sujuvampaan opiskeluun – Opiskelijan käsikirja*. Kuntoutussäätiö. <https://oppimisvaikeus.fi/assets/files/2018/10/Opas-sujuvampaan-opiskeluun.pdf>

Räty, K. (2016). *Erityinen tuki elinikäisen oppimisen mahdollistajana ammatillisessa aikuiskoulutuksessa*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto] <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1962-9>

Verkkomateriaali

Kuntoutussäätiö. (2017). *Oppimisvaikeuksista*. <https://oppimisvaikeus.fi/>

5.10.2021

2.3.3 Kansainvälisyysosaaminen ja ihmisoikeuspedagogiikka

Artikkelit

Larna, R. (2010). Opettajan monikulttuurinen osaaminen - yhdenvertaisuuden edistämisestä aitoon kohtaamiseen. Teoksessa: M. Rantala (toim.), *Maahanmuuttajat ja ammatillisen osaamisen moninaisuus. Kokemuksia ammattikorkeakoulun luovilta aloilta*. Metropolian ammattikorkeakoulu, ss. 99-113.
https://www.metropolia.fi/sites/default/files/images/content/content-files/MET_voimaa_sahkoinen.pdf

Blogit

Juutilainen, P-K., Kaukinen, R & Tirinen, E. (2020). *Arkiesimerkki tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöstä ammatillisessa oppilaitoksessa*. Haaga-Helia eSignals.
<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/arkiesimerkki-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnittelustaammatillisessa-oppilaitoksessa/#077f4509>

Kaukinen, R. (2019). *Opettajan intersektionaalinen ja antirasistinen työote*. Haaga-Helia eSignals.
<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/opettajan-intersektionaalinen-ja-antirasistinen-tyoote/#077f4509>

Kirjallisuus

Asia Society & OECD. (2018). *Teaching for Global Competence in a Rapidly Changing World*.
<https://doi.org/10.1787/9789264289024-en>

Juva, I. (2019). Who can be 'normal'? : *Constructions of normality and processes of exclusion in two Finnish comprehensive schools*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/306212>

Kokko, T., Spens, K., Aholainen, R., Hakala, J., Hokkanen, J., Holmström, S., Lundin, K., Lähdeniemi, S., Paakkanen, I. & Vihma-Purovaara, T. (2020). *Yhteistyössä maailman parasta: Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjausten 2017–2025 seuranta ja kehittäminen*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:14.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162059>

Korkala, S. (2021). *Virtuaalisen kansainvälisyyden muodot ja osaaminen toisen asteen oppilaitoksissa*. Raportit ja selvitykset 2021:3. <https://www.ooph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/virtuaalisenkansainvalisyyden-muodot-ja-osaaminen-toisen-asteen>

Kurki, T. (2019). Immigrant-ness as (mis)fortune?: *Immigrantisation through integration policies and practices in education*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/294719>

OECD. (2018). *Preparing our youth for an inclusive and sustainable world - The OECD PISA global competence framework*. <https://www.oecd.org/pisa/Handbook-PISA-2018-Global-Competence.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). *Oikeus osata. Ammatillinen koulutus*. Laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelma 2020-2022.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162296/OikeusOsata.pdf>

Talib, M.-T. & Lipponen, P. (2008): *Kuka minä olen? Monikulttuuristen nuorten identiteettipuhetta*. Kasvatusalan tutkimuksia 37. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Teeri, T. (2019). *Jokaiselle mahdollisuus kansainvälistymiseen*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:15. Saatavana: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161526>

Podcastit ja videot

Oikeusministeriö. (2017, 21.12). *Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys (video 2): Omakohtaisia tarinoita*. Rainbow Rights – hanke. https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=fCrWDLVxz_4

Verkkomateriaali

Opetushallitus. (2021). *Erasmus+ -ohjelma: uusi ohjelmakausi 2021-2027*.

<https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/erasmus-ohjelma-uusi-ohjelmakausi-2021-2027#ab31e498>

2.3.4 Digipedagogiikka

Blogit

Ruotsalainen, T. & Riitta Konkola, R. (2021). *Hiiltä ja timanttia. Opettajat pedagogiikan rajapinnoilla*. Metropolia pedagoginen blogi. <https://blogit.metropolia.fi/hiilta-ja-timanttia>

Kirjallisuus

Huhtanen, A. (2019). *Verkko-oppimisen muotoilukirja*. Aalto-yliopisto & Akseli

Huhtanen. <https://fitech.io/app/uploads/2019/09/Verkko-oppimisen-muotoilukirja-v-1.4.1-web.pdf>

Marstio, T. (2020). *Verkko-opinnon muotoilu käsikirja*. Laurea-julkaisut 134.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/333810/Laurea%20Julkaisut%20134.pdf?sequence=5>

Redecker, C. & Punie, Y.(2017). *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. European Commission. <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/european-framework-digital-competence-educators-digcompedu>

Silmälä, P. (toim.). (2020). *DIGI 2020: Verkon uusia välineitä ja menetelmiä*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisuja. Mikrokirjat. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

<https://www.theseus.fi/handle/10024/347519>

Timonen, P. & Mäkelä, H. & Lukkarinen, S. (toim.). (2019). *Kampuksella digittää. Poimintoja verkkooppimisen kehittämisestä*. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 80.

<https://www.humak.fi/wpcontent/uploads/2019/06/kampuksella-digittaa-timonen-makela-lukkarinen-humanistinenammattikorkeakoulu.pdf>

Verkkomateriaali eAMK. (2020). *Eamk verkkototeutuksen laatukriteerit*.

<https://www.eamk.fi/fi/campusonline/laatukriteerit/>

2.3.5 Taidelähtöinen pedagogiikka

Artikkelit

Mönkkönen, T. (2020). Kulttuuri tuottaa hyvää. Teoksessa A. Kinnunen & A. Waldén (toim.), *Osallisuuden lähteillä – Oivalluksia, menetelmiä ja välineitä osallisuuden vahvistamiseen*. Kuopio:

Savoniaammattikorkeakoulu, ss. 81-85.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345648/OsallisuudenLahteilla.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Savolainen, M. (2020). Voimauttava valokuva – Työote, joka sytyttää silmät. Teoksessa A. Kinnunen & A. Waldén (toim.), *Osallisuuden lähteillä – Oivalluksia, menetelmiä ja välineitä osallisuuden vahvistamiseen*. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu, ss. 71-80.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345648/OsallisuudenLahteilla.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kirjallisuus

Anttila, E. (2013). *Koko koulu tanssii. Kehollisen oppimisen mahdollisuuksia kouluyhteisössä*. Acta Scenica 37. Teatterikorkeakoulu. Esittävän taiteen tutkimuskeskus.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42322/Acta_Scenica_37.pdf

Anttila, E. (2016). Inkeri Savan ajatuksia taiteen oppimisesta. Teoksessa *Ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa*. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 58.

<https://disco.teak.fi/anttila/8-3-inkeri-savanajatuksia-taiteen-oppimisesta>

Dewey, J. (2010). *Taide kokemuksena*. Niin&Näin.

Heinilä, H., Honkanen, E., Pitkänen, K. & Wredfors, M. (2020). *Saanko näyttää maailmani sinulle – Oppimisen taikaa valokuvaharjoituksilla*. Oppimisen taika -hanke 2019–2021.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345274/Saanko_nayttaa_maailmani_sinulle_valokuvat_yokir_ja.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Honkala, N. (2018). *Näkökulmia taiteen ja kulttuurin vaikutuksista oppimiseen*. Sitra.

<https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-vaikutuksista-oppimiseen/>

Kulttuuri- ja taidealojen keskusjärjestö KULTA ry. (2019). *Kulttuurin ja taiteen vaikutukset ihmiseen ja yhteiskuntaan*.

<https://kulttuurijataide.fi/wp-content/uploads/2020/09/Kulttuurin-ja-taiteen-vaikutuksetihmiseen-ja-yhteiskuntaan-.pdf>

Laukkanen, A., Miettinen, S. Elonheimo, A.M., Ojala, H., Saresma, T. (2018). *Feministisen pedagogiikan ABC — Opas ohjaajille ja opettajille*. Vastapaino.

Terveystieteiden tutkimuskeskus. (2019). *Kulttuurihyvinvointi ja taidelahtoiset menetelmät*.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoisetmenetelmat

Verkkomateriaali

Suomen Nuorisosirkusliitto. (2021). *Sosiaalinen sirkus*. <https://snsl.fi/sosiaalinen-sirkus/#.X46MZtAzBIU>

Suomen nuorisosirkusliitto. (2021). *Verkkoaineistoja*.
<https://snsl.fi/jasenyhteisolle/materiaalit/#.X7pp80zY2y>

Taikusydän. (2021). *Tietopankki Taikusydän*. <https://taikusydan.turkuamk.fi/>

2.3.6 Pedagoginen johtaminen

Artikkelit

Bergström, H. & Mäki, K. (2019). Pedagoginen johtaminen ja johtajuus – yksin vai yhdessä? Teoksessa H. Kotila (toim.), *Ammatilliseksi opettajaksi*. Haaga-Helian julkaisuja 10/2019, ss. 93-99.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267681/ammattilliseksiopettajaksi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hyryläinen A., Kalavainen J. & Ylittervo, R. (2020). Pedagogista johtamista ammatillisen oppilaitoksen arjessa. Teoksessa P. Risku, S. Laitinen-Väänänen, A-L. Ojala, A-K.Tiihonen & H. Torvinen (toim.), *Tulevaisuuden opettaja*. 2020. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 283. Jyväskylä. ss. 210-221.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/344999/JAMKJULKAISUJA2832020_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Mäki, K. (2019). Pedagogiset johtajat. Teoksessa K. Mäki, L. Vanhanen-Nuutinen, S. Mielityinen & S-P. Hakamäki. (toim.), *Kiviä ja keitaita II. Ammattikorkeakoulutyö muutoksessa*. Haaga-Helian julkaisut 3/2019. Grano: Helsinki, ss. 71-74. <https://www.haaga-helia.fi/sites/default/files/file/2020-10/kivia-jakeitaita.pdf>

Blogit

Mäki, K., Marjanen P. & Niinistö-Sivuranta, S. (2019). *Onko korkeakoulussa johtaminen mahdollista?* Haaga-Helia eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/onko-korkeakoulussa-johtaminenmahdollista/#077f4509>

Kirjallisuus

Kovalainen, M.T. (2020). *Pedagoginen johtajuus ja sen vaje yleissivistävän perusopetuksen järjestelmä- ja systeemitason muutoksessa*. JYU Dissertations 257. Jyväskylän yliopisto.

https://jyx.iyu.fi/bitstream/handle/123456789/71244/978-951-39-82430_vaitos04092020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Podcastit ja videot

Mäki, K. (2020, 7.9) *Pedagogisen johtamisen palapeli –video*.
<https://www.youtube.com/watch?v=8QbgS92vrLg>

2.3.7 Kestävän kehityksen pedagogiikka

Artikkelit

Siirilä, J. (2019). Ammatillinen opettaja rakentaa kestävää tulevaisuutta. Teoksessa H. Kotila (toim.), *Ammatilliseksi opettajaksi*. Haaga-Helian julkaisuja 10/2019.
<https://www.haagahelia.fi/sites/default/files/Kuvat-ja-liitteet/Palvelut/Julkaisut/opeke.pdf?userLang=fi>

Blogit

Nyberg, C. & Siirilä, J. (2020). *Kestävän kehityksen pedagogiikkaa osa 1: ”viheliäinen ongelma”*. HaagaHelian eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/kestavan-kehityksen-pedagogiikkaa-osa-1viheliainen-ongelma/#1b19aec7>

Nyberg, C. & Siirilä, J. (2020). *Kestävän kehityksen pedagogiikkaa osa 2: Pedagoginen painotus*. HaagaHelian eSignals. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/kestavan-kehityksen-pedagogiikkaa-osa2/#1b19aec7>

Kirjallisuus

Kepa Ry. (2020). *Koulut maailmaa muuttamaan*. <http://www.koulumaailmaamuuttamaan.fi/>

Rohweder, L. & Anne Virtanen, A. (2008). *Kohti kestävää kehitystä - Pedagoginen lähestymistapa*. Opetusministeriön julkaisuja 2008:3
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79112/opm03.pdf?sequence=1>

Salonen, A. (2010). *Kestävä kehitys globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Tutkimuksia 318. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/20067>

Siirilä, J. (2016). *Tulkintoja kestävästä kehityksen käsitteestä YK:n kestävästä kehityksestä edistävän kasvatuksen temavuosikymmenen 2005–2014 yhteydessä*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159517>

Verkkomateriaali

Suomen kestävästä kehityksestä toimikunta. (2013). *Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävästä kehityksestä yhteiskuntasitoumus*. <http://www.ym.fi/sitoumus2050>

Suomen YK-liitto. (2020). *Kestävän kehityksen tavoitteet*. <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestavakehitys/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

2.3.8 Omaalintainen painotus

Etsi painotukseesi sopivat aineistot.

2.4 Osaamisen arviointi 5 op

Artikkelit

Haltia, P. (2011). Toimivaan osaamisperustaisuuteen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 4/2011, ss. 5757.

Mäki, K. (2019). Työn opinnollistaminen mullistaa työssä oppimisen ja oppimisen työstä. Teoksessa N. Finell, E. Kärnä, T. Römer-Paakkanen, H. Vahtera & T. Vesala-Varttala (toim.), *Parasta syntyy yhdessä – luovia ratkaisuja liiketoimintaan*. Haaga-Helian julkaisut. <https://julkaisut.haaga-helia.fi/paras-syntyyyhdessa-luovia-ratkaisuja-liiketoimintaan/>

Saranpää, M. (2012). *Arvostan osaamista, arvioin osaamisia. Kriteerien kriteerit*. Teoksessa H. Kotila & K. Mäki (toim.), *Ammattikorkeakoulupedagogiikka 2*. Edita: Helsinki.

Saranpää, M. (2015): Ensimmäistä pedagogiikkaa – osaamisperustaisuudesta kriteeriperustaisuuteen. Teoksessa H. Kotila & K. Mäki (toim.), *21 tapaa tehostaa korkeakouluopintoja*. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

Virtanen, V. & Postareff, L. & Hailikari, T. (2015): Millainen arviointi tukee elinikäistä oppimista? *Yliopistopedagogiikka*, 1/2015. <http://lehti.yliopistopedagogiikka.fi/2015/03/27/millainen-arviointi-tukeelinikaista-oppimista/>

Blogit

Saranpää, M. (2018): *Ohjaus on arviointia, arviointi on ohjausta*. Haaga-Helia eSignals. <https://esignals.haaga-helia.fi/2018/05/08/ohjaus-on-arviointia-arviointi-on-ohjausta/>

Kirjallisuus

Ahokallio-Leppälä, H. (2017). *Osaaminen keskiössä. Ammattikorkeakoulun uusi paradigma*. Acta Universitatis Tamperensis 2127. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98404/978-952-03-00050.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .

Mäki, K., Moisio, A. Aura, P. (2017). Kolme kulmaa opinnollistamiseen – opas opinnollistamisen ratkaisuista, työkaluista ja vinkeistä. Haaga-Helian julkaisut 7/2017. Grano: Helsinki.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/144524/HH_KolmeKulmaa.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vanhanen-Nuutinen, L., Saari, J., Kotila, H. & Mäki, K. (2018). Opintojen aikainen työssäkäynti – ongelma vai mahdollisuus ammattikorkeakouluopinnoissa? *EUROSTUDENT VI –tutkimuksen artikkelisarja*.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:10.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160726/okm10.pdf>

Podcastit ja videot

Aaltonen, K., Alanko-Turunen, M. & Juutilainen, P-K. (2016, 14.1). *Arviointi on ohjausta ja ohjaus arviointia*. Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

https://www.youtube.com/watch?v=yI1UD_YGYWI

Saranpää, M. (2017, 5.10). *Osaamisen arviointi, voimasaanoja ja kysymyksiä*. Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu. <https://youtu.be/wCp2Xuiy3nA>

Saranpää, M. (2018, 18.1). *Kehittävä arviointi. Puhetta kehittävän arvioinnin ideologiasta*. Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

https://video.haagahelia.fi/media/Kehitt%C3%A4v%C3%A4+arviointi/0_zji2lzfz

Saranpää, M. (2019, 17.5) *Oppimisen arviointi*. Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

https://video.haaga-helia.fi/media/Oppimisen+arviointi/0_mpl9z5yw

Verkkomateriaali

Opetushallitus. (2021). *Näytöt ja osaamisen arviointi*.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opas/4343283/tiedot>

Opetushallitus. (2021). *Tutkintojen perusteet*.

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021). *Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö*.

<https://minedu.fi/ammattillisen-koulutuksen-lainsaadanto>

2.5. Uraohjaus 5 op

Artikkelit

Helander, J. (2017). *Suunnanottoja uraohjauksen kentillä – uraohjauksen ajankohtaisteemat*. HAMK

Unlimited Journal. <https://unlimited.hamk.fi/ammattillinen-osaaminen-ja-opetus/uraohjauksenajankohtaisteemat/>

Lampi, E., Vähäsantanen, K. & Rantanen, J. (2019). Uraohjaajien osaaminen ja haasteet työelämän murroksessa. *Aikuiskasvatus*, 39 (3), ss. 208–220.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/65833/vahasantanen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Vanhalakka-Ruoho, M. (2015). Toimijuus ja suunnanotto elämässä. Teoksessa P. Kauppila, J. Silvonen & M. Vanhalakka-Ruoho (toim.), *Toimijuus, ohjaus ja elämäkulkku*, ss. 39–56.

https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1747-8/urn_isbn_978-952-61-1747-8.pdf

Raudasoja, A., Maunula, S. & Pakkala, E.-K. (2018). *Ohjaussuunnitelman laatimisen uudet tuulet*. HAMK Unlimited Journal. <https://unlimited.hamk.fi/ammattillinen-osaaminen-ja-opetus/ohjaussuunnitelmanlaatimisen-uedet-tuulet>

Blogit

Martikainen, A. (2018). *Työelämäyhteistyö ja uraohjaus korostuvat ammatillisessa koulutuksessa*. AMKE Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys.

<https://www.amke.fi/ajankohtaista/blogi/kirjoitus/tyoelamayhteisty-ja-uraohjaus-korostuvatammattillisessa-koulutuksessa.html>

Uronen, I. (2019). *Ohjaammeko opintoja vai uraa?* Haaga-Helia eSignals.

<https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/ohjaammeko-opintoja-vai-uraa/#699cc5ad>

Pehkonen, A. (2020). *Uraohjauksen ihmeitä tekevä voima*. Savon

Ammattiopisto. <https://sakky.fi/fi/valokeilassa/2019/uraohjauksen-ihmeita-tekeva-voima>

Kirjallisuus

Kosonen-Karesto, L., Pihlajamaa, J., Rajala, K. & Rouhelo, A. (2020). *Kohti tulevaisuusorientoitunutta uraohjausta*. Ohjaus tulevaisuuden työhön – hanke. Turun ammattikorkeakoulu.

<https://talk.turkuamk.fi/hyve/kohti-tulevaisuusorientoitunutta-uraohjausta/>

Haataja, S., Lehti, M., Metsävuori, L., Poutanen T., Ritvanen, J.-M. & Viitaniemi, S. (toim.) (2014).

Tulevaisuuden Urapolut – Korkeakoulutettujen ohjaus muuttuvassa työelämässä. Turun Ammattikorkeakoulu. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164483.pdf>

Raudasoja, A. & Heino, S. (2019). *Siksak-elämän uraohjausta*. Hämeen ammattikorkeakoulu.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/227465/HAMK_Raudasoja_Heino_toim_Siksakel%c3%a4m%c3%a4n%20uraohjausta.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Podcastit ja videot

Hannu, H. (2020, 15.4). Uraohjausta – miksi?

https://www.youtube.com/watch?v=GJ_OAOU8k04&list=PLNC_RnNeouBZtfYq3u162uIQ5uKUTDNky&index=4

Hakala, K. & Rinne, S. (2018, 24.4). *Uraohjaus – Osa 1: uraohjaus ammatillisissa tutkinnoissa*. Parasta osaamista –hanke. <https://youtu.be/XRSdD0b9kOM?t=85>

Helander, J. (2015). *Onnistuneen ohjauskeskustelun rakentaminen*.

https://www.youtube.com/watch?v=9rY4tjXx8Os&list=PLNC_RnNeouBZtfYq3u162uIQ5uKUTDNKy&index=11

Välkkilä, M. (2018, 16.4). *Uraohjaus – Osa 2: uraohjaus opintojen eri vaiheissa*. Parasta osaamista – hanke.

<https://youtu.be/he6PNydA8WY?t=51>

Verkkomateriaali

Kohtaamo-hanke. (2021). *Ohjaamot*. <https://kohtaamo.info/>

Opetushallitus. (2021). *Tieto-, neuvonta- ja ohjaustyön palveluita*.

<https://www.oph.fi/fi/palvelut/tietoneuvonta-ja-ohjaustyon-palveluita>

Osata-hanke. (2019). *OSATA – Osaamispolkuja tulevaisuuteen*. <https://osata.fi/hankeinfo/>

Työväen sivistysliitto. (2020). *Opiskelijan uraohjaus. Opas työpaikoille ja oppilaitoksille opiskelijan urasuunnitelmien tulemiseen 2020*. Ammattitaitoa yhdessä -hanke.

https://1599253.168.directo.fi/@Bin/eac3e97a26e4ad8cb30cf2715f00bf14/1601534577/application/pdf/185219/AMMATTITAITOAYHDESSA_opas_opiskelijan_uraohjaus_netti.pdf

Savonia AMK. (2020). *Uraohjaus 2020 -hanke*. <https://blogi.savonia.fi/uraohjaus2020/>

Uraohjaajat- ja valmentajat ry. (2021). <https://uraohjaajat.fi/>

Uraohjauksen erikoistumiskoulutus. (2020). <https://uraohjauserko.fi/ajankohtaista/>

3. Yhteiskunnallisesti aktiivinen opettaja (10 op)

3.1 Ammattisivistys ja työelämän muutos 5 op

Artikkelit

Heikkinen, L.T. & Kukkonen, H. (2019). *Ammattikorkeakoulu toisin ajateltuna. Osaaminen, sivistys ja tiedon intressit*. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/88096/47282>

Mannermaa, M. (2013). Tulevaisuudentutkimus tieteellisenä tutkimusalana. Teoksessa O. Kuusi, T. Bergman & H. Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, Acta Futura Fennica 5, 2013. https://www.tutuseura.fi/wp-content/uploads/2013/03/B01-AFF5_Mannermaa_.pdf

Kirjallisuus

Haikola, L. & Myllyniemi, S. (2019). *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*.

https://tietoanuorista.fi/wpcontent/uploads/2020/04/Nuorisobarometri_2019-netti.pdf

Kasa, T., Kouros, K. & Skottman-Kivelä, P. (2020). *Perus- ja ihmisoikeudet opetus- ja kasvatusalalla: Oikeudellinen ja pedagoginen opas alan opiskelijoille ja asiantuntijoille*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto].

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/314105>

Kuosa, T. & Hakala, S. (2017). *Muutosilmiöitä koulutuksen rajapinnoilla – Havaintoja ja kehitysehdotuksia koulutustoimikuntien ennakointityöskentelystä vuosina 2014-2016*. Opetushallitus. Raportit ja Selvitykset 2017:9. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/muutosilmiöitä-koulutuksen-rajapinnoilla>

Laukia, J., Isacson, A. & Mäki, K. & Teräs, M. (toim.). (2015). *Katu-uskottava ammatillinen koulutus – Uusia ratkaisuja oppimiseen*. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/144421/hh_katuuskottava_verkko2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Männistö, P., Rautiainen, M. & Vanhanen-Nuutinen, L. (2017). (toim.), *Hyvän lähteillä – demokratia ja ihmisoikeuskasvatus opetuksessa*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.

http://demokratiakasvatus.fi/wp-content/uploads/2017/08/Hyv%C3%A4nL%C3%A4hteill%C3%A4_verkkojulkaisu_aukeamat.pdf

Sitra. (2019). *Kohti elinikäistä oppimista*. <https://www.sitra.fi/julkaisut/kohti-elinikaista-oppimista/>

Podcastit ja videot

Laukia, J. (2020, 8.6). *Ammatillinen koulutus historian valossa*. Haaga-Helia.

https://video.haagahelia.fi/media/3.1+opettajankoulutus.+Koulutus%2C+kasvatus%2C+kilpailukyky%2C+Historiakehitys.+20%20/0_kng8zjxk

Verkkomateriaali

Jyväskylän yliopisto. (2020). *Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus*. [Demokratiakasvatus.fi](https://demokratiakasvatus.fi)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2018). *Jatkuvan oppimisen Suomi*.

<https://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM047:00/2017>

Sitra. (2021). *Osaamisen aika*. <https://www.sitra.fi/aiheet/osaamisen-aika/>

3.2. Uudistuva ammatillinen koulutus 5 op

Blogit

Dufva, M. (2018). Ennakoinnin peruskäsitteet haltuun. Sitra.

<https://www.sitra.fi/blogit/ennakoinninperuskasitteet-haltuun-ja-kolme-vinkkia-ennakointiviidakkoon/>

Kirjallisuus

Heilala, V. ym. (2017). *Dare 2030. Oppimisen tulevaisuuksissa*.

<https://drive.google.com/file/d/0B8Mar4GAgonUQWtRR291alhBaHc/view>

Opetushallitus. (2019). *Osaaminen 2035*. Raportit ja selvitykset 2019:3.

https://www.oph.fi/download/196130_osaaminen_2035.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2019). *Work Up! Tulevaisuuden työ*. TEM oppaat ja muut julkaisut 3/2019.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161299/TEM_oppaat_3_2018_WorkUp_Tulevaisuuden_tyo_22012019_Web.pdf

Verkkomateriaali

Aluehallintovirasto. (2021). *Saavutettavuusvaatimukset*. <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/>

IPR University Center. (2021). *Tekijänoikeus opetustyössä*. <https://operight.fi/>

Koordinaatti. (2020). *Sinä olet demokratiakasvattaja -opas*. <http://www.koordinaatti.fi/fi/demokratiapopas>

Oikeusministeriö. (2021). *Finlex ajantasainen lainsäädäntö*. <http://www.finlex.fi/fi/>

Opetushallitus. (2020). *Plagiointi*. <http://www10.edu.fi/kenguru/?sivu=plagiointi>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). *Suomen koulutusjärjestelmä*.

<https://minedu.fi/koulutusjarjestelma>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). *Ammatillinen koulutus*. <https://minedu.fi/ammattillinen-koulutus>

Turun yliopisto. (2020). *Tulevaisuusohjaus. Työkaluja ja tehtäviä erilaisia tulevaisuuksia varten*.

<https://tulevaisuusohjaus.fi/>